

HƏQİQƏT NƏBİ qızı ABDİYEVA
Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Bakı Dövlət Universiteti

BƏXTİYAR VAHABZADƏ YARADICILIĞI HAQQINDA DÜŞÜNCƏLƏR

Bəxtiyar Vahabzadə Azərbaycan ədəbiyyatının, bütövlükdə XX əsr poetik fikrinin görkəmli nümayəndəsidir. Onun adı təkcə respublikamızda deyil, sərhədlərimizdən çox-çox uzaqlarda da mütəfəkkir şair, lirik dramaturq, istedadlı alim və publisist, qeyrətli, cəsarətli ictimai xadim, sadə və səmimi insan kimi qəlblərdə yaşayır. Təsadüfi deyil ki, əsərləri – şeir kitabları, dramları və publisist yazıları dünyanın bir çox, o cümlədən ingilis, fransız, alman, fars, türk, polyak, ispan, macar və köhnə Sovetlər birliyinə daxil olan bir çox xalqların dillərinə tərcümə edilmiş və bu əsərlər çox böyük maraq, sevgi ilə qarşılanmışdır. B.Vahabzadə bədii yaradıcılığa ikinci cahan müharibəsi illərində başlamışdır. Şairin əsərləri obrazların kamilliyi, bədii vasitələrin müasirliyi və orijinallığı ilə seçilir. Onun bütün əsərlərində dünyaya fəlsəfi baxış əsas yer tutur.

Son 30-40 ildə Azərbaycan ədəbiyyatında B.Vahabzadə qədər ümumxalq məhəbbəti qazanmış ikinci bir şairin adını çəkmək çətindir. Bədii, elmi, publisistik yaradıcılığını ictimai-siyasi fəaliyyətilə üzvi surətdə əlaqələndirmişdir. 1959-cu ildə yazdığı “Gülüstan” poeması ilə iki yerə parçalanmış Azərbaycanın tarixi faciəsini dilə gətirmiş, rus və fars imperiyasının pəncəsi altında inildəyən Azərbaycan xalqının azadlıq və istiqlal uğrunda ədalətli mübarizəsinə qoşulmuşdur. Bu poemaya görə 1962-ci ildə “Millətçi” damğası ilə Universitetdən çıxarılmış, yalnız 2 ildən sonra yerinə qaytarılmışdır. Sovet rejimində milli varlığı tapdanan,

hər cür məhrumiyyətlərə məruz qalan şair millətin dərdlərini rəmlər və müxtəlif ədəbi üsullarla ifadə etmiş, iri həcmli poemaları və pyeslərində hadisələri ya tarixə, ya da başqa ölkələrə keçirərək öz millətinin dərdlərini dilə gətirmişdir. Birbaşa Sovet diktaturasını ifşa edən əsərlərini isə Sovetlər İttifaqı dağılandan sonra “Sandıqdan səslər” başlığı altında nəşr etdirmişdir. Bu vaxta qədər qüdrətli söz ustası, kəskin publisist, ədəbi-bədii prosesin təşkilatçısı kimi tanınan B.Vahabzadə 90-cı illərdə xalqı düşündürən bir çox məsələlərdə, o cümlədən uydurma Qarabağ problemi ilə əlaqədar ağsaqqal kimi ciddi fəaliyyət göstərmişdir. Həmçinin o, ana dilimizin saflığı, təmizliyi uğrunda daim, yorulmadan mübarizə aparmışdır. Evi bir növ, millətin ümid qapısına dönmüşdür. Belə ki, respublikanın müxtəlif kənd və rayonlarından hər gün onlarla məktub alar, neçə-neçə şikayətçini evində qəbul edər, onları dinləyər və imkan daxilində hər birinin dərdinə əlac etməyə çalışardı. Respublika Ali sovetinin sessiyalarında, ictimai-siyasi məclislərdə, kütləvi informasiya vasitələrindəki çıxışlarında xalq mənafeyinin əsl müdafiəçisi, həqiqi vətənpərvər və ictimai xadim kimi hamının dərin hörmət və məhəbbətini qazanmışdır. Yaradıcılığı boyu xalqın istək və arzularını tərənnüm edən, bu arzuların həyata keçməsinə çalışan vətəndaş şair üçün xalqın mənafeyi şəxsi mənafeyə çevrilmişdir. Vahabzadənin poetik təfəkkür mədəniyyəti təbiətə millidir. Bu, müstəsna dərəcədə zəruri haldır ki, sən övladı olduğun xalqın nitq hissəsində feil olmağı bacarasan, xalqının canlı dil memarlığına öz töhfəni verə biləsən. Bununla yanaşı, Vahabzadənin poetik təfəkkür mədəniyyəti daha üstün mahiyyət kəsb edir və millilikdən ümumbəşəri səviyyəyə qalxır.

Milli və beynəlmiləl münasibətlər problemi günümüzün canlı mübahisələrə çevrilən məsələlərindən biridir və bu problem dünya ədəbiyyatında öz mütərəqqiliyini, obrazlılığını, nadir əhatəliliyini və məhsuldarlığını bir daha Vahabzadə yaradıcılığında tapır. Şairin kamil cəhətlərindən biri də odur ki, öz əsərlərində tarixi müasirlik qədər yaşada bilir. Keçmişə görə əzab çəkmək, ona bu günün gözü ilə baxmaq Bəxtiyarın mövzu dairəsinin genişliyindən, mürəkkəbliyindən xəbər verir:

Sultanlar milləti qorxuda bildi,
Doğru danışanı asdılar dardan.
Qızıl saraylarda fərman verildi
Tarix gəlib keçdi ac komalardan [7, s. 47].

Şeir sənəti barədə mühakimə yürüdərkən biz tez-tez “poeziyanın sehiri”, “poeziyanın sirri”, “poeziyanın musiqisi” ifadələrini işlədir, adətən anlaşılmaz asan olmayan, predmeti dəqiq müəyyənləşməyən qeyri-adi məhfumları, duyğuları açmağa çalışırıq. B.Vahabzadənin “Bir gəminin yolçusuyuq” kitabında toplanan əsərlərinin demək olar ki, hamısında qüdrət, aydınlıq və müdriklik görünür. Şairin təlatümü, inkar və təsdiqi söz oyunundan deyil, ali ehtirasından, “əks-sədalılıqdan”, qəlb inamından doğur. Bizi əhatə edən aləmdə hər nə varsa, şairi dərin-dərin düşündürür; xeyirlə şəri, gözəlliklə eybəcərliyi, böyüklüklə kiçikliyi, bir sözlə, insan ruhunun ali və xırda duyğularını poeziya səviyyəsinə qaldırmaq ehtirası Bəxtiyarın fitrətindəndir. Məhz bu cəhətlərinə görə də ölməz şair bütün türk dünyasında sevilir. Mütəfəkkir sənətkarın, ustad şairin başlıca qayəsi, uğuru da bundadır. Qadın- kişi ünsiyyətindən doğan əbədi mövzu onun qələmində təzələnilir, sevgilisindən küsənin nisgili, qəribəlikləri və bunun əksinə, misralarda yaşayan mərdanə dözümlü və vəfalıq bizi gözümüzə yaşarına qədər kövrəldir, çünki şair hamıya doğma olan bu əzablı-ışıqlı münasibətlərdə sözə sığışmayan ilahi duyğuları sehlə “ovlaya” bilir. B.Vahabzadə hamımıza xas olan bu ehtiraslardan birbaşa zaman, məkan və fəzanın mücərrəd aləminə, bizim günlərin həyəcanlarına – dünyanın nüvə təhlükəsinə körpü – fikirlər, körpü – obrazlar atır, yenidən hər birimizə, bütün nəsillərə, yenidən insana, öz qonşusuna, onun od-ocağına və bundan sonra bütün kainata üz tutur. Yaradıcılığının çiçəklənmə və müdriklik dövrünə qədəm qoyan böyük şairin ölçsüz istedadı bar verir, beləcə inkişaf edir. Zənnimizcə, oxucuların çoxu bu gün özünü, öz dünyasını, öz hiss və həyəcanlarını Bəxtiyar poeziyasında tapa bilər. Dünyada ad çıxaran çox şair var. Qəzet və jurnalları vərəqlədikcə görürsən ki, əsl şair azdır. Tək-tənha qalanda, bir neçə kəlmə ilə “Həyat nədir?” sualına cavab axtaranda yalnız sözü fikirdən, obrazdan, ruh və nəfəsdən yoğrulmuş həqiqi şairlər sənəin yaşamaq eşqinə, düşüncələrinə qol- qanad verir. Müasirimiz Bəxtiyar Vahabzadə məhz belə şairlərdəndir.

“Yaradıbdır inam məni, mən inamın övladıyam...”

Fikrimizcə, bu misralar şairin yaradıcılığı üçün çox rəmzi və xarakterikdir. B.Vahabzadə möhtəşəm poeziya məbədinə ucaltmışdır. O, qüdrətlidir. Bu məbədi ucaldan əllər mahir və qadir əllərdir. Bu əllərin qoyduğu özül möhkəm və gözəldir. Oxucu bu məhəbbəti tez-tez ziyarət etməlidir.

Bunlarla yanaşı, B.Vahabzadənin poeziyası həm də lirik nəğmələrdir. Bu nəğmələr ruhu oxşayır və insanı daxilən uzaqlara aparır. Məhz bu baxımdan, Azərbaycan bəstəkarları dahi Bəxtiyar yaradıcılığından su içmişlər.

“Biri sənsən, biri mən” şeirində sevən hər kəs özünü bu sətirlərin içərisində tapır:

Bir bulağın iki gözü,
Biri sənən, biri mən.
Bir almanın iki üzü,
Biri sənən, biri mən.

Bu həyat da iki rəngdir,
Biri sevinc, biri qəm.
Sevinc kimdir, kədər kimdir?
O həm sənən, həm də mən [7, s. 70].

Şairin “Sevdinsə” şeiri də bu baxımdan oxucunu özünə çəkir:

Sevdinsə... qanqalı gül biləcəksən,
Hər əsən yarpağa kövrələcəksən.
Sevdinsə... nə dünən, nə də bu günsən,
Sevdinsə... həmişə sən gələcəksən.
Sevdinsə... bir ömrün ilk sabahısan,
Dünyanın ən böyük xeyirxahısan [8, s. 356].

Beləliklə, B.Vahabzadə yaradıcılığında istənilən mövzuda oxucu özünü tapır.

Bəxtiyar Vahabzadə elə təkrarsız sənətkardır ki, onun haqqında ədəbiyyatın böyük şəxsiyyətləri dəyərli fikirlər söyləmişlər:

“Bəxtiyar Vahabzadə... fitri şairlik istedadı sayəsində hələ gənc yaşlarından oxucuların sevməyə başladığı, həmişə diqqətlə izlədiyi və böyük ümid bəslədiyi xoşbəxt sənətkarlardandır...” (Çingiz Aytmatov).

“Bəxtiyar Vahabzadə bütün ölkədə tanınan və sevilən şairdir... Onun poeziyasında Şərqə məxsus bütün gözəl keyfiyyətlər əksini tapıb”... (Oljas Süleymanov).

“Türk ədəbiyyatı üçün Mehmet Akif, Yəhya Kamal, Nəcib Fazil nə isə, Azərbaycan ədəbiyyatı üçün də Bəxtiyar Vahabzadə odur” (Əhməd Bican Ercilasın).

“Bəxtiyar Vahabzadənin poeziyası brilliant kimi bir şeirdir” (Yavuz Bülənt Bakülər).

Bəxtiyar Vahabzadə Azərbaycan ədəbiyyatına elə bir dəsti-xətt qoyub getmişdir ki, bütün dövr oxucuları üçün həmişə müasir və aktualdır.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT

1. Səfiyeva F. Bəxtiyar Vahabzadənin dramaturgiyası. Bakı: Nurlan, 2006. 144 s.
2. Vahabzadə B. Hara gedir bu dünya: pyeslər Bakı: Azərbaycan, 2001, 384 s.
3. Vahabzadə B. Seçilmiş əsərləri. Bakı: Gənclik, 1967, 411 s.
4. Vahabzadə B. İnsan və zaman. Bakı: Azərnəşr, 1964, 228 s.
5. Vahabzadə B. Lirikası. Bakı: Azərnəşr, 1990. 214 s.
6. Vahabzadə B. Seçilmiş əsərləri. Bakı: Azərnəşr, 1961, 273 s.
7. Vahabzadə, B. Seçilmiş əsərləri. 12 cildə / Cild 3. Bakı: Elm, 2008. 577 s.
8. Vahabzadə, B. Seçilmiş əsərləri. 12 cildə / Cild. 5. Bakı: Elm, 2008. 584 s.
9. Vahabzadə, B. Seçilmiş əsərləri. 2 cildə / Cild 1. Bakı: Azərnəşr, 1974. 283 s.
10. Vahabzadə, B. Seçilmiş əsərləri. 2 cildə / Cild 1. Bakı: Yazıçı, 1983. 425 s.
11. Vahabzadə, B. Seçilmiş əsərləri. 2 cildə / Cild 2. Bakı: Azərnəşr, 1975, 250 s.
12. Vahabzadə, B. Seçilmiş əsərləri. 2 cildə / Cild 2. Bakı: Yazıçı, 1984. 448 s.
13. Vahabzadə, B. Sənətkar və zaman. Bakı: Gənclik, 1976, 298 s.
14. Vahabzadə, B. Vətən ocağının istisi. Bakı: Gənclik, 1982, 181 s.

Açar sözlər: Bəxtiyar Vahabzadə, Azərbaycan poeziyası, poetika, müasirlik, mütəfəkkir

Хакикат Наби гызы Абдиева

Мысли о творчестве Бахтияра Вахабзаде

Резюме

Бахтияр Вахабзаде – видный представитель поэтической мысли азербайджанской литературы XX века. Свою творческую карьеру поэт начал во время Второй Мировой войны. На протяжении всей своей карьеры он воспевал желания и чаяния народа. Настоящих поэтов мало. Б.Вахабзаде построил великолепный храм поэзии. Для читателей он актуален во все времена. Имя художника известно не только в нашей республике, но и в мире как мыслитель, великий поэт и драматург. Все его работы удручающие и философия создает басню.

“Heydər Əliyevin azərbaycançılıq ideologiyası filoloji fikir kontekstində”

Ключевые слова: Бахтияр Вахабзаде, Азербайджанская поэзия, поэтика, современность, мыслитель

Haqiqat Nabi gizi Abdiyeva

Thoughts on the work of Bakhtiyar Vahabzade

Summery

Bekhtiyar Vahabzade is an outstanding representative of the poetic thought of the XX century in Azerbaijani literature as a whole.

The poet began his artistic career during the second World War throughout his career, sang the wishes and desires of the people. There are few real poets. B.Vahabzade erected magnificent temple of poetry. He is relevant to readers at all times. The name of the artist is known not only in our republic, but also in the world as a thinker, great poet and playwright. All his works are depressing and philosophy creates a fable.

Keywords: Bekhtiyar Vahabzade, Azerbaijan poetry, poetics, modernity, thinker